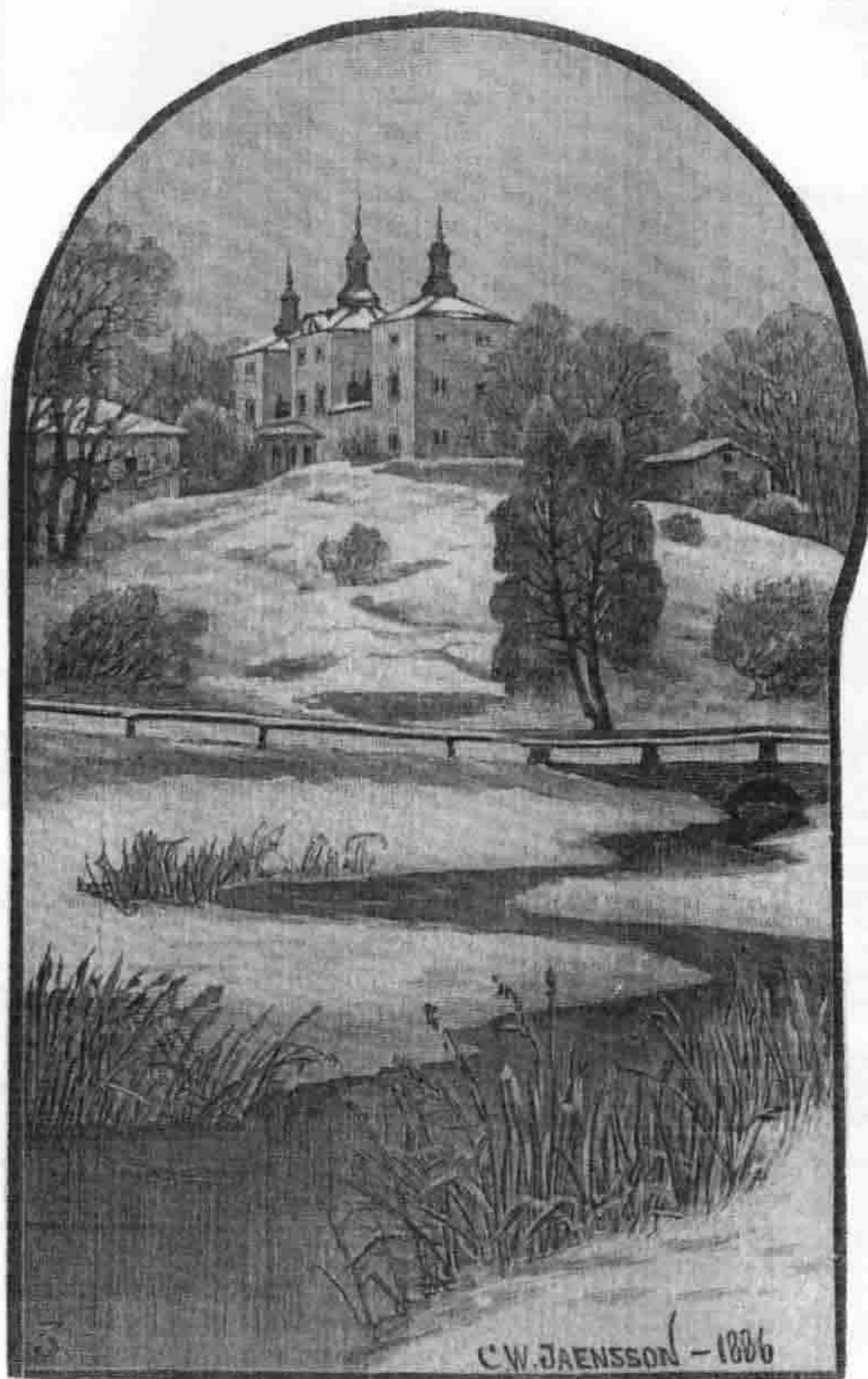

SÖRMLANDSLÅTEN

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund Nr 4 2005

Sörmlandslåten

4/2005

Medlemstidning för

Södermanlands

Spelmansförbund

c/o Annelie Sandell

Tegvägen 46, 175 53 Järfälla

postgiro 12 24 74-0

org.nr :818500-9233

Ansvarig utgivare Torsten Gau

Redaktör Ingemar Skoglund

Tel 08-550 97320

Johansvägen 16

151 39 Södertälje

e-post:

ingemar.skoglund@telia.com

Styrelseledamöter:

Ordförande: Torsten Gau

016-42 00 70

Vice ordf. Christina Frohm

08-85 26 69

Kassör: Annelie Sandell

08-580 34718

Sekreterare: Birgitta Stenberg

08-550 415 53

Ledamöter:

Gunnar Nordlinder

08-89 91 80

Bernt Olsson

0157-206 36

Leif Wallin

016-212 90

Ersättare:

Lars Garén

0158-267 54

Lena Odén

Christer Odén

0152-70367

Försäkringar/medl.register:

Lennart Nordin

0155-26 64 11

Stugfogde:

Erik Andersson

0157-60705

Innehåll

- Sid. 1 **Ordföranden har ordet**
- 2 **Musikaliskt bildspråk**
Bernt Olsson
- 4 **"Svenska sången..."**
Eva Tjörnebo/Svanevit
- 5 **Dans i Lustgården – Henry Sjöberg**
- 6 **En bondes berättelse**
Josef Andersson
- 7 **Ett okänt nothäfte på Fogdön**
Dag Lundin
- 8 **Göken på vinden**
Arne Blomberg
- 10 **Tystbergavisan**
- 11 **Ovärderliga filmer räddade**
- 12 **Gnestastämman 2006**

**Omslag sid 3 Ny CD Elin & Edward
Vinterstämma i Hallunda**

Manusstopp nr 1/2006 1 februari

**Pengar över ? Ge ett bidrag till
SörmländskaFolkmusikfonden pg 12 24 74-0**

Omslagsbild:

C:W: Jaensson 1886: Stenhammar i vinterskrud

Vill ni veta mer om vad som händer i Spelmansförbundet så titta på vår hemsida! Adress? Sök på: **Södermanlands Spelmansförbund**
Glöm inte att meddela Leif Wallin om era träffar och stämmor!

Ordföranden har ordet

Året som gått har präglats av vårt 80-årsfirande som spelmansförbund. Stämmor och träffar har varit mycket välbesökta både av spelmän och publik. Nämnas kan Gnesta, Eskilstuna, Vingåker som var en ny stämma en ljuvlig försommardag. bra arrangemang.

En ny stämma var Arboga Möte – ett samarrangemang med Närke och Västmanlands spelmansförbund. Där knöts nya kontakter, massor med spelmän och vi avslutade på söndagskvällen med en kyrkokonsert tillsammans med kyrkokören i en fullsatt kyrka. Konserten avslutades med att alla spelmän under ledning av Christina Frohm spelade och trallade Västermo brudmarsch. Mäktigt!

Julitastämman gick av stapeln i sedvanligt väder – regn innan starten och sedan solsken.

Den 19 oktober arrangerade vi en Jubileumskonsert i Eskilstuna. Vi lyckades få Radio Sörmland att spela in och sända i Sörmlandsradion. Det måste vi tacka för och även Sörmlands Musik & Teater som upplät sin fina konsertlokal ”Blå salen”.

Jag tog kontakt med statens filmarkiv i Gängesberg och bad om hjälp med förbundets gamla filmrullar och resultatet blev en bra DVD som snart finns att beskåda. Vi planerar en visning eventuellt i januari 2006.

Det finns naturligtvis mera som hänt under året. Jag och styrelsen vill tacka er alla som ställt upp och medverkat i alla dessa arrangemang – ingen nämn och ingen glömd.

Detta är sista numret av Sörmlandslåten för året och jag vill önska er alla en God jul och Ett Gott Nytt spelår.

Torsten

Pressstopp!! Film- och spelstuga :Lördag den 28/1 2006 klockan 15.00
Stadshuset Malmköping
Välkomna ! Tag med kaffekorg och instrument!

Musikaliskt bildspråk

Den nya bilmodellen har blivit en världssuccé, och motortidningarna har lovsjungit den i alla tonarter.

Påståendet är gripet ur luften men tänkbart och fullt förståeligt. Obegripligt blir det först när man uppfattar det bokstavligt, för i så fall får man tänka sig att en lång rad motorexperter *stämmer in i hyllningskören* som det brukar heta – en mäktig kör som i sin lovsång obesvärat rör sig med alla de 24 tonarterna. Bäst skulle det kanske låta i ståtligt C-dur och triumferande Ess-dur – för att anknyta till den gamla läran om tonartsetos.

Vi har för vana att låna uttryck från ett ämnesområde och obesvärat nyttja dem inom ett helt annat. Vi använder dem "i överförd mening" – som språkliga "bilder" eller "metaforer". Från musikens område kommer ganska många sådana.

Man kan säga att *ord och inga visor* är en musikalisk metafor, trots att det, strängt taget, inte är några visor. Nästa steg är att de är med till hälften, nämligen i uttrycket *halvkvädna visor*. Sådana tycker vi inte om; det är bättre att man kväder färdigt och *sjunger ut* med sitt hjärtas mening. Om vi går ännu ett steg kommer vi till de korta visorna: *vackra visor är inte långa*. Det kan vi säga om allt möjligt trevligt som är snabbt avklarat. Det finns också sång- och musiknummer av ansenligare längd, inte alltid så uppskattade: en *skrytvals* kan vara påfrestande – likaså en *katalogaria* över egna förtjänster, och man är tacksam när sångaren kommer till slutet. (Det märkliga uttrycket har sin förkla-

ring i Mozartoperan om Don Juan, förföraren som berömmar sig av ett otal amorösa erövringar. Betjänten, Leporello, räknar upp dem i den så kallade katalogarian.)

Ett gott råd till den som sjunger är att variera repertoaren, eftersom folk ledsnar på att ständigt höra *samma gamla visa*. Åhörarna å sin sida måste ha förståelse för den sångare som inte vill sluta. Skall man tro våra invanda talesätt, kan det nämligen vara farligt – det står illa till med den som *sjunger på sista versen*.

De bildliga uttrycken *lovsjunga* och *lovsång* kommer från den kyrkliga musiken och kan, som vi sett exempel på, användas i annan mening än den bokstavliga. En prosaroman kan vara en lovsång till kärleken eller naturen. En *litania* är egentligen benämningen på en sjungen kyrkobön – ett 'responsorium' eller en växelsång mellan präst och församling. Det är mycket vackrare än man skulle kunna tro med tanke på hur ordet används i dagligt tal. Där är 'litania' liktydigt med *klagovisa* eller *jeremiad*. Båda dessa ord brukar användas om gnäll i största allmänhet, men egentligen syftar de på Gamla Testamentet, där en äkta klagovisa kan låta så här:

*Huru övergiven sitter hon icke,
den folkrika staden!
Hon har blivit lik en änka,
hon som var så mäktig bland folken,
en furstinna bland länderna,
hon måste nu göra trältjänst.*

*Bittert gråter hon i natten,
och tårar rinna utför hennes kind.
Ingen finnes som tröstar henne.*

Klagovisorna kommer i bibeltexten direkt efter profeten Jeremia, och man föreställde sig förr att det var han som sjungit dessa sorgesånger över Jerusalems undergång – därav ordet 'jeremiad'.

Orkestermusiken och musikteatern har berikat vårt språkbruk med en rad uttryck.

Det är dirigenten som *håller i taktpinnen*, och nu höjer han den. Violinisterna sneglar åt konsertmästaren som *spelar första fiolen*, och snart kan publiken njuta av *ouvertyren* till musikskådespelet i *harmoniskt samspel*, under förutsättning att alla musikanterna *är med på noterna*. Slutackordet *tonar bort* och *ridån går upp*. Självaste *primadonnan* är det som *träder fram på scenen*. De andra *aktörerna* väntar *bakom kulisserna* på att få göra *entré*. Några av de

här uttrycken innebär visserligen ett halvt avsteg från musikmetaforerna, eftersom de används inte bara om operan utan om teater i allmänhet.

Ett fotbollslag – ett herrlag – kan anklagas för att vara koketta *primadonnor*. Jag hörde det i teve från en kritisk debattör och tyckte att det var en illa vald bild för leriga fotbollsspelare. En vinkännare kan tala om hur en vinsort *ackompanjerar maten*. Det är säkert musikaliskt tänkt, även om ordet bara betyder 'ledsaga'. Färger kan *harmoniera*. En roman kan innehålla *vackra formuleringar med lång efterklang*. Förut var prognoserna dystra *men nu är tongångarna helt annorlunda*. Man kan *basunera ut* ett budskap eller *slå på trumman* för det. Så gjorde man kanske förr, när man läste upp allmänna kungörelser från rådhustrappan. Stora planer kan offentliggöras *med pukor och trumpeter*. Det låter storslaget beroende på att instrumenten är kungliga och krigiska. Vid sorgeshögtider kan pukor emellertid förstämmas så att de låter hemskt och dystert, och själv kan man som bekant också känna sig *förstämd* ibland. *Läsningen lämnade mig förstämd...*, står det i en bokrecension. När åsikter inte stämmer överens, kan *misstämmning* uppstå, vilket inte heller är roligt.

Bland musikinstrumenten kan också kyrkorgeln nämnas. Den finns med i uttrycken *klavertramp* och *trampa i klaveret*. Det är pedalen, fotklaviaturen, som avses: *Det låter, sa klockarn, klev (trampa) i klaveret*. Den överksamma *blindpipan* hör väl också samman med orgeln. Om någon får andra att *dansa efter sin pipa* är det troligen en flöjt som trakteras, möjligen en forngrekisk skalmaja. Uttrycket sägs nämligen från början komma från en fabel av Aisopos – om en fiskare, som försökte locka till sig sin fångst genom att spela på ett sådant instrument.

Musik var från början ett ord med vidare betydelse än det har i dag. Egentligen är det en förkortning av ett grekiskt uttryck för *musernas konst*. Dit hörde tonkonsten, dikten och vetenskapen. Ett *museum* är en byggnad i dessa konstens gudinnors tjänst – i första hand *Klio*, historievetenskapens beskyddarinna. Tre av muserna avbildas med musikinstrument som kännetecknande attribut: *Euterpe*, lyrikens musa, har en *aulos* (dubbelpipig skalmaja), *Terpsichore* och *Erato*, dansens och kärleksdiktens musor, har lyror. *Apollon*, musikens och kons-

tens gudomliga beskyddare, hör också hemma i sammanhanget som anförare för musernas kör. Han ansågs också vara uppfinnaren av lyran – vars större konsertmodell heter *kithara*. Orden går igen i *lira*, *citra*, *gitarr* med mera. Lyran har kommit att symbolisera inte bara skaldedkonst och musik utan även andra konster. Den som *har många strängar på sin lyra* är kunnig i lite av varje. Den som *strängar sin lyra* är på gång med att skriva dikter (som ofta kallas *sånger*) eller något annat skönlitterärt. I den romantiska bildkonsten kan man se gamla keltiska och andra forntida, skäggiga barder med flygande hår som trakterar lyran – eller harpan – oftast utomhus i storm och oväder så att det inte hörs.

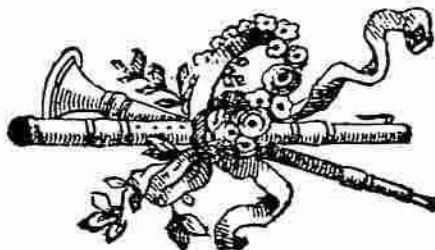
Även muserna avbildas. Det sitter en bronmusa vid foten av Erik Gustaf Geijers staty i parken mellan universitetsbyggnaden och Gustavianum i Uppsala. Det är hans personliga musa, som symboliserar hans konstnärliga och vetenskapliga gärning. Hon håller en lyra i famnen. Det är inte så många strängar på den. Sist jag såg henne hade hon bara en sträng kvar, eftersom klåfingriga personer plockat bort de andra.

Att ett ord som *charm* har med musik att göra är inte något som man brukar tänka på, men det kommer av det latinska *carmen*, som be-

tyder 'sång' - snarast 'trollsång'. Den som blir charmerad har sålunda blivit förtrollad och tju-sad av en 'charmör', som egentligen alltså är en sångare med övernaturlig förmåga. Den femina motsvarigheten är *charmeuse*, men det ordet används i svenskan bara om "masksäker trikåvävnad av rayonsilke". Alla som minns de gamla charmeuseskjortorna och dito nattlinne-

na vet att de var av förtrollande skönhet. I det forntida Norden kunde man också påverka och förhäxa människor genom trollsånger eller *galdrar*. Då kunde de bli alldeles tokiga. Ordet är släkt med *gäll* och *gala*. Man kunde alltså med gäll röst *gala* galdrar över någon, och den som blev utsatt för detta blev följaktligen *galen*.

Bernt Olsson

” Svenska sången har mycket tystnat; folkvisorna stå i böcker; psalmerna sjungas i de flesta kyrkor illa; genialiska folkdanser och polskor befinna sig i Åhlströms samlingar – var få då komponisten höra toner, som skulle giva honom motivet till en riktig svensk musik” så skriver **C J L Almqvist** i mitten av 1800-talet

Guld till Eva Tjørnebo

Välkända vissångerskan och tillika sörmlänningen Eva Tjørnebo har tilldelats Uplands Spelmansförbunds guldmärke. Utmärkelsen har hon fått för att ha ”bringat uppländsk folkmusik till allmän kännedom och tillika sporrat andra att vilja ägna sig åt att sjunga visor och folkmusik”. Hon är därmed den andra kvinnan som tilldelats guldmärket under förbundets 60-åriga historia. Utdelningen skedde i samband med jubileumsstämman i Uppsala.

Svanevit i hetluften!

Folkmusikgruppen Svanevit med bla. exilsörmlänningen Anders Larsson har under året varit synnerligen aktiva. I början av sommaren släpptes gruppens debutskiva, som har mottagits väl i press, radio och TV. Den har bland annat fått utmärkelsen ”Lira gillar” i tidningen Lira, varit veckans skiva i P2, samt presenterats i TV4:s nyhetsmorgon.

Det tyska skivbolaget Westpark Music visade tidigt intresse för Svanevits skiva. Det har resulterat i att Westpark nu distribuerar skivan i Europa! Även den tyska pressen verkar gilla Svanevit.

Musiksajten Nordische Musik – som recenserar nordisk musik, alla genrer – utsåg nyligen Svanevits skiva till månadens skiva.

Mer information på Svanevits hemsida: www.svanevit.com. Där kan man dessutom beställa skivan.

DANS I LUSTGÅRDEN

Den 29 oktober släpptes Henry Sjöbergs bok **DANS I LUSTGÅRDEN** på Dansmuseet i Stockholm. För presentationen svarade Irene Sjöberg med assistans av Bert Persson. Boken behandlar folklig dans under fyra århundraden och bygger på Henry Sjöbergs många uppteckningar och artiklar genom åren. En del har tidigare publicerats i Sörmlandslåten. Under sin tid på Dansmuseet bearbetade Henry artiklarna och det blev så småningom ett färdigt bokmanus som dock blev liggande och först några månader före Henrys död 2004 började formas till nu tillgängliga utgåvan. Irene Sjöberg har slutfört arbetet med boken med hjälp av Henrys mångåriga vän Arne Blomberg som svarat för melodiurval, bilder och marginaltexter i boken. Boken ger en god översikt över fyra hundra år av folklig dans. Mycket handlar om Sörmland, men utblickarna utanför landskaps-gränserna är många och boken är mycket intressant även för icke sörmlänningar.

I förordet till boken skriver Henry Sjöberg:

"Den här boken är ett försök att sammanfatta 40 års studier av dansen och musiken i Södermanland.

Den första delen har jag ägnat åt äldre källor. Södermanland har alltid varit rikt på meddelare vilket har medfört att materialet ibland blivit lite svårhanterligt.

Den andra delen bygger huvudsakligen på mina egna uppteckningar. Eftersom jag alltid haft lust att försöka att placera in mina egna erfarenheter i ett historiskt perspektiv har jag försökt att även ge en bakgrund till dessa uppteckningar. Naturligtvis kan aldrig en sådan här genomgång bli komplett men det är min förhoppning att det här nedskrivna skall öka förståelsen för den folkliga dansen i Sverige men framförallt i Södermanland."

Utgivningen har möjliggjorts genom ekonomiskt stöd från Carina Aris Minnesfond, Sörmlands Museum och många bidrag från organisationer och enskilda.

Säljs i Sörmlands museums butik i Konsthallen i Nyköping och på Dansmuseet i Stockholm. Boken kommer också att finnas hos vissa bokhandlare. Sörmlands Museum har tel. 0155-24 57 00.

Bland uppgifter om danser i Södermanland finns några kontradanser som återfunnits bland släkten v. Engelhardts papper på Haneberg i Näshulta socken. I en artikel i Folkminnen och Folktankar 1914 redogör Josef Andersson för danserna. Från nämnda artikel har hämtats skildringen på nästa sida:

En Bondes Berättelse öfver ett Kalas med en därvid spelter ny Pålsk.

Bland släkten v. Engelhardts papper har också påträffats följande försök att på bygdemål återge en bondes intryck från en herrgårdsfest jämte en då spelad polska, som dock har starkt tycke av menuett.

En Bondes Berättelse öfwer ett Kalas med en därwid spelter ny Pålsk.

När sista kalase på hjerrgålen war,
 wi hade så roligt att i wäran dar
 wi finar' å skönar' ej nånsin hat af
 Gu sinna wån hjerre söm oss dit ju gafn
 Där war ej nån brist uppå alla de slag
 söm fägna plä stywfaste gästbudslag
 Där fyldes och tömdes till kannor å krus
 så hwar jen tåf säs måste fick et gudt rus
 wi woro skönt gamla just barn uppå nytt,
 alt lekte å syntes i lyli förbytt
 wi tumla, wi huppa hvar på sin façun
 wi alla kund si wi wor' utan kapsun.
 Wi sprungo ock etter en hel färsker dans
 hå gusta! Den liksta hos klockar Nils fans,
 å nyli utkommen från djekna i stan
 då han war der sist, så tror jag di wäl gan.
 Mitt hjerta vill huppa då trallan jag plär.
 Hå! Mins ja rätt stumpen, så gick han så här:

Ett okänt nothäfte på Fogdön

Under Fogdö kulturvecka, med Fogdö Hembygdsförening som ansvarig arrangör, kunde allmänheten få vetskap om något mycket märkligt vad det gäller sörmländsk folkmusik. Här presenterades ett okänt nothäfte med sextioalet polskor, drivet och noggrant nedskrivet av en anonym spelman.

Bakgrunden är minst sagt spännande: En Arvid Gogman (1877-1964) från Bettna köpte nämnda nothäfte i ett antikvariat i Eskilstuna 1945. Häftet har en blekblå pärm och har namnet Eriksson påklustrat på den främre pärm. Häftet plus ett brev sändes till ordföranden i det sörmländska spelmans-förbundet, Gustaf Wetter. Häftet hamnade i förbundets arkiv – och glömdes sedan bort. Sommaren 2004 hittade den sörmländske riksspelmannen Christina Frohm häftet i förbundets arkiv, och såg snabbt till att en kopierad upplaga om femhundra exemplar togs fram för intresserade spelmän och allmänhet.

Sjuttioalet danspolskor

Vad innehåller då häftet? Här finns nära sjuttioalet danspolskor av 8-dels- och 16-delstyp, typiska för norra Sörmland i allmänhet och Fogdö i synnerhet. Notskriften är mycket detaljerad och utformad av en erfaren fiol-spelman. Oftast finns i spelmansnoter enbart en enkel notskrift, men här finns angivet fingersättning, bindebågar, paustecken förslag och även angivande av så kallade medljudande strängar. Musiken har tveklöst varit mycket spelad vid bröllop, danskvällar och vid alla årliga traditioner där spelmännens medverkan var självklar.

Varifrån häftet kommer är okänt, men Fogdö-området, ett av Sörmlands mest anrika och spännande folkloreområden, anses vara det troligaste att hålla sig till. Nyckelharpbyggaren och musikforskaren Jan Eriksson har kunnat belägga ett fyrtiotal Fogdöspelmän från slutet av 1700-talet och till idag. Några av häftets polskor finns i andra spelmanshäften, men flera låtar är okända. Här finns också varianter på slängpolskor.

Spelade ur minnet

De flesta spelmän i äldre tider var inte notkunniga, utan spelade ur minnet. I många fall var det socknens klockare, kantor, byskol-lärare eller någon militärmusiker som skrev ned låtarna. Troligen är det endast ett urval låtar, som kom att tecknas ned.

Att just Fogdö kom att bli ett folklåtscentrum i Sörmland kan kanske förklaras av att Fogdöns många och stora gårdar var noga med att fira alla årets högtider, varvid spelmännens närvaro var självklar. De olika socknarnas spelmän påverkade varandra, man gjorde också egna varianter av kända polskor och valser. Det finns också drag som tyder på att Fogdö-spelmännen hade kontakter med de uppländska spelmän, som man lättas nådde vattenvägen.

Fogdöns öppet ljusa landskap med dess stora gårdar och vida fält stämmer sinnet harmoniskt och glatt hos betraktaren, och de flesta Fogdö-låtar är också ljus klingande durpolskor och mjukt klingande valser. Någon hälsinge-dramatik finns inte här.

Fyller åttio år

Upptäckten och publiceringen av detta låthäfte just i år passar alldeles utmärkt, då Sörmlands spelmansförbund, det äldsta i landet, i år fyller 80 år.

Under Fogdö kulturvecka med en imponerande mängd aktiviteter och stor publik var spel-männens entusiastiska spel en röd tråd. Troligtvis kommer nya undersökningar om Fogdöns folkmusik genom tiderna att visa att vi här har ett av Sörmlands med genuina fästen för den folkliga spelmanslåten. Det okända nothäftet finns att köpa från Sörmlands spelmansförbund.

Dag Lundin

Epost:kultur@ekuriren

Ovanstående artikel publicerades i Eskilstuna Kuriren den 12 oktober 2005 och återges med benäget tillstånd.

Arne Blomberg:

Göken på vinden

I våras köpte vår dotter Maria ett litet hus i Älvsjö, ett av många likadana hus från 1940-talets självbyggare.

Ett tillfälle för den händige brukar det stå i annonsen när underhållet är eftersatt. Härligt för den som både vill ha originalet och samtidigt sätta sin egen prägel på huset.

Och mycket att göra för både Maria och pappa och mamma...

Skräp, skräp, skräp. Och en del fynd...

Det är något speciellt att kliva in i ett nyförvärvat hus, även om det är ostädad och i befintligt skick. Tomma rum, men här och där några ratade saker efter firman som köpt allt bohag och all inredning. Ratad var även all bråte på vinden där livets sparade nödvändigheter fanns; tomma kartonger, kasserat husgeråd, blekta julgranssaker, urmodiga kläder och...

En gitarr från 50-talet och några kassar med noter var intressantare. Huset hade tillhört Mary och Gunnar Jonasson, båda avlidna, och tillgångarna var testamenterade till Karolinska Institutet. Gunnar hade varit fritidsmusiker och spelat i en liten orkester, en anteckningsbok vittnar om livlig verksamhet för både unga och gamla.

Vad vore vårt kulturliv utan alla amatörmusiker?

Längre ner i nottravarna kom mängder med musik från 1900-talets början i arrangemang för salongsorkester – en musikform som idag närmast är utdöd,

men som för 100 år sedan svarade för musikunderhålningen på restauranger, biografer, fester och danser.

Noterna hade tillhört Gunnars far Emanuel Jonasson som var militärmusiker vid Svea Livgarde och extraknäckte som biografmusiker, bland annat i sexmannaorkestern på biografen Gyllene göken i Stockholm.

–Hört talas om Emanuel Jonasson, en av Sveriges mest framgångsrika kompositörer av populärmusik?

–Inte?

–Det var ju han som komponerade Gökvalsen!

–Gökvalsen? Inte hört den på länge!

Jo, själv mindes jag Gökvalsen, en trevlig och bra vals, men en vals bland många andra bra valser från början av förra seklet.

Myggans nöjeslexikon – en guldgruva för intresserade av populärkultur – gav bättre besked:

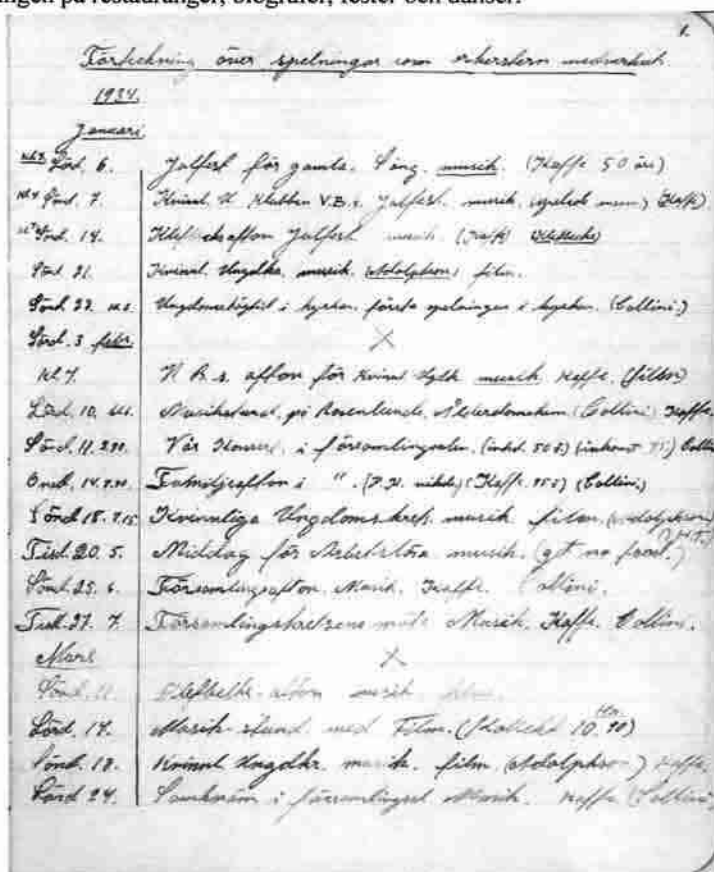
Gökvalsen är kanske den svenska melodi – före ABBA – som fått mest spridning i utlandet. Den skrevs av trumpetaren Emanuel Jonasson (1886-

1956) en kväll 1913 på biografen Gyllene göken. Jonasson spelade i en sexmannaorkester på denna biograf, som höll sig med ett gökur. Gökuret gol i C-dur och Jonasson tyckte det

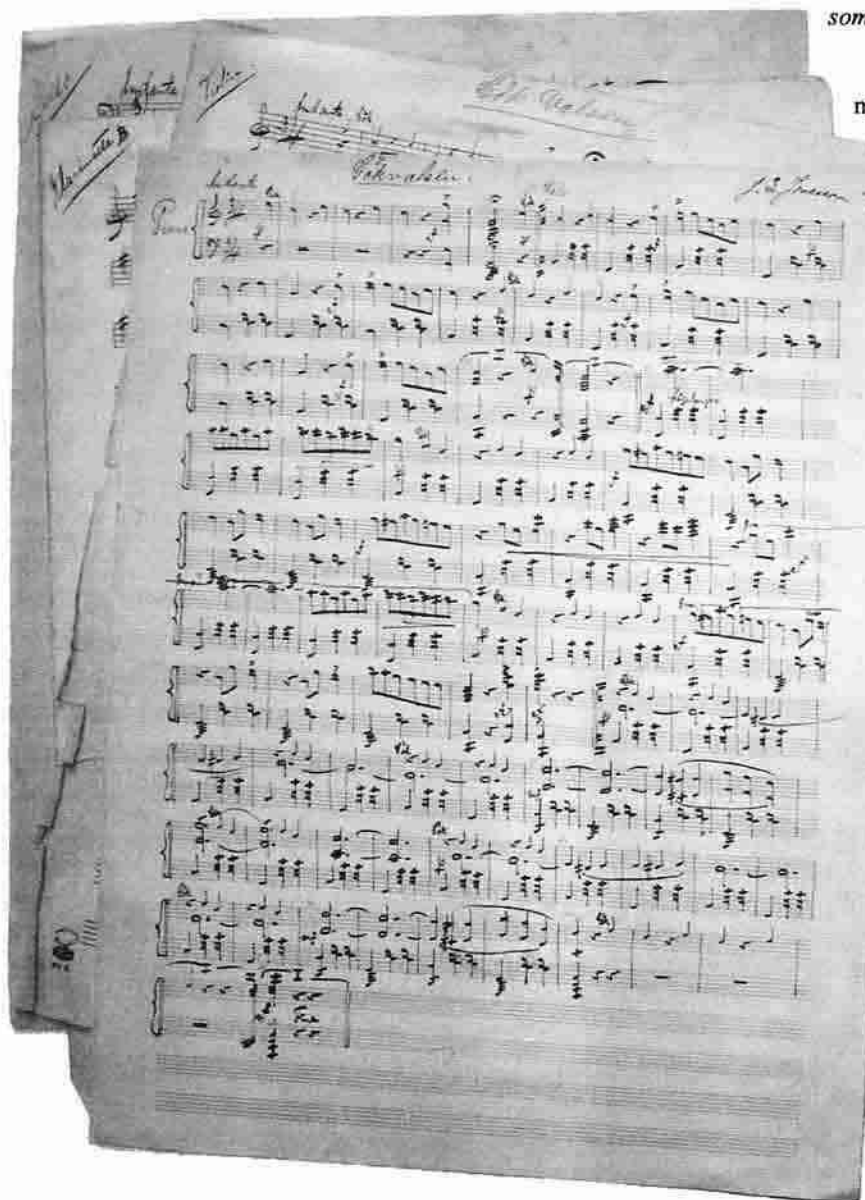
var lustigt att skriva ner ljudet och sedan arbeta det hela till en melodi.

Den första inspelningen gjorde bröderna Sundquist på dragspel redan samma år. Men melodin förlades inte förrän 1936 i arrangemang och med text av Ejnar Westling.

'Guck-oo, guck-oo, nu sjunger varenda gök, klunk, klunk, gök, gök, i Östermans

gamla kök...'. En senare textversion av Fritz Gustaf börjar 'Cucoo, Cucoo, gal göken i skogens sal...'.
Gökvalsen finns inspelad av dragospelare som Mogens Ellegaard, Carl och Ebbe Jularbo, Olle Johnny, Toralf Tollefsen, Andrew Walter och Gösta Westerlund, av orkestrar som Kurt Edelhagens och Mats Olssons och av sångare som Harry Brandelius och Sten & Stanley.

Sporrad av Myggan gav jag mig ut på nätet för att få förklaringar till den internationella succén.

Google får 211 träffar på 'Gökvalsen'. Bland annat hittar man en lista med 104 utländska och 25 svenska skivinspelningar.

Ljud- och bildarkivet skriver bl.a. att numera är Gökvalsen en internationell standardlåt och fungerar sedan några år tillbaka som pausmelodi för ett brittiskt telefonbolag, till glädje för Jonassons ättlingar. Eftersom musikverk är skyddade i sjuttio år efter upphovsmannens död får dessa royalties fram till 2026.

På nätet måste man givetvis även söka på de utländska titlarna, 'kuckuck walzer' ger ett tusental träffar, 'coucou valse' ger 55.200 och 'cuckoo waltz' ger 154.000(!) träffar.

Det finns givetvis många valser i världen som härmar göken och mängder av träffarna avser en populär TV-serie, *The Cuckoo Waltz* från 70-talet. Den hade Jonassons melodi som tema och har säkert bidragit till valsens stora internationella popularitet.

På Tokyos gator användes valsens som signal för grön gubbe och även British Telecoms paustrudelutt har nog ökat intresset för den internationella storsäljaren.

Emanuel Jonasson dog 1956 och fick inte uppleva valsens renässans, men dess tidiga framgång gjorde honom känd, och gav honom namnet 'Gök-Jonas'. Han skrev givetvis många andra melodier som *Månvals*, *Brävallaschottis*, *Kuckelikuhambo* och *Kvarnlyckan*, men ingen slog som Gökvalsen.

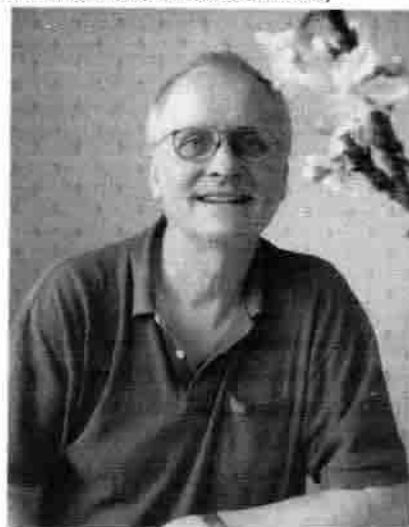
Bland noterna från Marias vind finns Gökvalsen i sättning för piano, violin, klarinett och cello, kanske har det funnits ytterligare stämmor, han spelade ju i en sexmannakorkester när melodin kom till.

Jag har faktiskt funnit Jonasson i spelmansförbundets arkiv också. Lars Erik

Ersson, Floda/Hälleforsnäs (född 1816) var en betydande spelman, vars låtar bevarats av sonen Fredrik Wilhelm Larsson, Hälleforsnäs/Bromma (född 1859) och Konrad Hellqvist, Hälleforsnäs/Finspång (född 1864). Fredrik Wilhelms son Hadar Larsson, Eskilstuna har låtit förbundet kopiera sina notböcker, som innehåller både åldriga låtar efter Lars Erik Ersson och moderna melodier från hans egen ungdom. 1914 har han skrivit av en Gök-Polska av Emanuel Jonasson. Den var rimligen nykomponerad strax efter framgången med Gökvalsen.

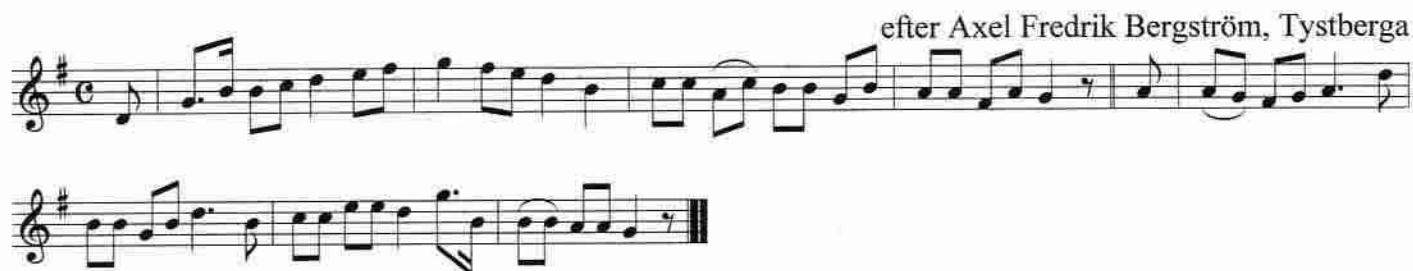
Maria bor i gökboet

Husrenoverare och gökforskare

Tystbergavisa upptecknades av Nils Dencker efter **Axel Fredrik Bergström** (bild från arkivet).
Visan är numera vida spridd över landet och har även inspirerat till "liknande" melodier. Här nedan följer melodin hämtad ur Sörmländska visor del 2 och kompletterad med ytterligare kända verser som Torsten Gau hittat vid djupdykning i arkiv hos Södertälje Kommun.

Tystbergavisa

Ja, lycklig är den ungdom som slipper att tjäna
utan får vara hemma hos sin far och mor.
Men jag är bland dem, som själv fått ta mig fram
Gud låte mig med äran få bära mitt namn.

Jag är lik en lilja som i oskulden sitter
ibland detta ogräs som ännu står kvar.
Men jag är likt ett lamm, i främmande land
som här ibland ulfvarne får söka mig fram.

Mitt bröd det är kastat så vida omkring
men Gud ger mig styrka till att samla det ihop.
Men jag som en slav, får slita mina dar
men Gud han ger mig kronan den han mig ernat har.

Folket det har mig så mycket på min tunga
det vore väl bättre att de sörjde var för sig.
Jag sörjer ej för er, ty jag har fått min del
det får jag alla dagar så tungsamt kännas vid.

Ja, mig må jag väl likna vid vågorna på havet
som drivas av vädret till det obekanta land.
Men när vi hunnit fram, intill den sista strand
Gud låte oss få mötas i himlens sälla land..

Ja, stackars de ynglingar som skola uppvara
i denna villsamma och förföriska värld.
Med list och och med svek, man vill förföra mig
och snarorna de ligga så fördolda på min stig.

Ovärderliga filmer räddade

Torsten Gau i Filmarkivet – förevigat av red.

I spelmansförbundets arkiv har det funnits filmer inspelade 1930-50 med mer eller mindre okänt innehåll. Att föra över detta till ett format som vi kan använda idag har varit både svårt och kostbart och rullarna har därför blivit liggande i många år. Film är ju ett levande material som riskerar att gå förlorat om det inte förvaras på ett korrekt sätt. Torsten Gau tog kontakt med Svenska Filminstitutet, Filmarkivet i Grängesberg, vilket resulterat i att vi nu har samtliga filmer överförda till DVD. Det är fantastiskt att bli förflyttad mer än 50 år i tiden! På filmerna kan vi se många av våra kända föregångare passera. Tyvärr saknas ljud men med dagens teknik kanske det kan åtgärdas till en del i alla fall. Där sitter A.F.Bergström och spelar, professor Sven Kjellström är prisdomare, den "världsberömda" Skogstorpsskvartetten spelar, Hjalmar Björklund och många andra inför tusenhövdad publik – allt på spelmansstämmor i Malmköping på 30-talet! Ett hälsingebröllop avslutar en av stämmorna. Jubileumsstämman i Julita 1950 finns inspelad i färg, Gustaf Wetter är i högform allt under landshövdingen Bo Hammarskölds beskydd. Sångarbröderna, operasångaren Folke Andersson och Lars "Lasse Luta" Andersson medverkar. Folkdanslag från Katrineholm dansar Vingåkersvals. Där finns också midsommarfirande på Nyköpingshus med deltagande av bla. Prins Wilhelm - hedersmedlem i förbundet och ständige supportern Bo Hammarsköld. Förhoppningsvis blir det en festlig filmkväll under januari 2006 i Malmköping om allt går enligt planerna!.

En nationell räddningsaktion för film

För att rädda den svenska smalfilmen inför framtiden beslöt regeringen 2002 att starta en nationell räddningsaktion genom att etablera ett nationellt filmarkiv i Grängesberg. Bevarandet av filmerna sker i klimatkontrollerade utrymmen, som garanterar filmernas hållbarhet.

Svenska Filminstitutet har det nationella ansvaret att restaurera och bevara film. Det nya Filmarkivet i Grängesberg är en integrerad del av Filminstitutet. Filmer som är aktuella för räddningsaktionen är i första hand dokumenterande (icke fiktiv) film på smalfilm 8mm, 9,5 och 16 mm.

Gnestastämman

Lördag den 4 februari 2006 kl. 12.30
Elektron, Gnesta

Välkomna till den 22:a spelmansstämman i Gnesta, en heldag med kurser, spännande konserter, spelmansstämma och dans!

Kurser:

- 10.00-12.30** **Danskurs: Jämtpolskor (B-salen)**
Du bör kunna lite grundpolska
Kursledare: Gunnar Iggendahl/Lena Vik
Musik: Anette Eriksson-Linander
- 10.00-12.30** **Låtspelskurs: Jämtpolskor (C-salen)**
Kursledare: Lars Garén
Några års spelvana är önskvärd

Obs. Anmälan till kurserna före 1 februari. Avgift till samtliga kurser 100:- bet. i entrén

Program i filmsalen:

- 12.30** **Musikskolan spelar**
- 13.00** **Konsert med Sonja Sahlström och Håkan Larsson**
Traditionsrikt spel av högsta klass!
- 14.00-17.00** **Allspel och gruppspel**
Konferencier är Christina Frohm och Ingemar Skoglund
Obs. Föranmälan till scenspel!
Allspelslåtar: Lästringe gånglåt, Polska e. Ölin, Fogdö (vad jag lovat.), Polka e. Oskar i Bogsta, Hummelkärrsvalsen, Frustunamarschen
- 14.00-15.00** **Sång och danslekar för barn i C-salen**
med Åsa Englund-Jacobsson
- 15.00-16.00** **Visstuga med Barbro Tällman i C-salen**
- 16.00-17.00** **"Polske-akut" med Olle Olsson i C-salen**
- 17.00-18.00** **Enkla danser under ledning av Olle Olsson i B-salen**
- 18.00-23.00** **Dans i B-salen**

Mat och kaffeservering: Gnesta Walldorfskola

Information och föranmälan till kurser, scenspel och spel till dans:

Sten Eriksson 0158-10304
Sören Gustafsson 0158-20542
Lars Garén 0158-26754

Entré 60:- (spelmän och barn under 15 år gratis)

Arr. Ortens spelmän, Gåsinge- Dillnäs Dansgille och Södermanlands Spelmansförbund

Slagsta Gilles

VINTERSTÄMMA

11 februari 2006 i Folkets Hus Hallunda

Vis- och spelstuga kl. 10.00

Allspel kl. 13.00

Anmäl intresse att deltaga på kurs eller spela på scen

till Curt Carlsson 08-530 36443

Inte så ofta det kommer skivor med sörmländsk anknytning. Så mycket mer välkommet när det händer.:

ELIN & EDWARD *Låtar från ost*

Elin Skoglund och Edward Anderzon har spelat in och givit ut en CD med idel godbitar från Uppland och Sörmland. Båda är riksspelmän, Elin uppländska och Edward sörmlänning så melodivalet faller sig ganska naturligt. Låtarna framförs på nyckelharpor, dels kromatisk av vanlig typ och dels oktavnnyckelharpa. Edward spelar också fiol på några spår. Omslaget ger utförlig information om innehållet och en presentation av musiken och musikerna finns på svenska, engelska, finska, franska, tyska och japanska!

På omslagets sista sida ger Sven Ahlbäck, prefekt vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, sitt omdöme: ”Elin & Edward bjuder på både livfullt och stilfullt låtspel på sin skiva 'Låtar från ost'. Det är sällan man hör ett så tätt samspel – ibland känns det som om de talar med en röst – tillsammans svänger de så stadigt att man har svårt att förstå sig det dansgolv som inte skulle låta sig betvingas! Samtidigt är skivan en varierad och högst angenäm lyssnarupplevelse, där arvet efter gamla nyckelharp- och fiolhjältar som t.ex. Eric Sahlström och Anton Jernberg tar sig nya uttryck.”

Skivan går att beställa på www.elinoedward.se

B Föreningsbrev

Returadress Södermanlands Spelmansförbund
Johansvägen 16, 151 39 SÖDERTÄLJE
Avs. Kurts Bokbinderi AB, Box 146, 631 03 Eskilstuna

Odén Lena och Christer
Täppstigen 3
645 91 Strängnäs

Svenska låtar, Södermanland

Faksimil av originalutgåvan från 1935
Pris 50:-

A G Rosenberg

420 Svenska Danspolskor
från Södermanland och andra landskap
Pris 70:-

Sörmländska visor del I, II, III

Visor för praktiskt bruk från den
sörmländska traditionen. 30-tal visor/del
Pris 20:-/st

A P Andersson

75 låtar och visor från Södermanland och
Närke uppt. 1880 av skolläraren i V:a
Vingåker, August Petter Andersson
Pris 60:-

August Karlssons låtar

49 låtar från södra Uppland och norra
Sörmland som August Karlsson spelade
dem.
Pris 50:-

Erikssons notbok

Låtar från norra Sörmland
Faksimilutgåva 2005
Pris 75:-

50 Sörmlandslåtar för två fioler

Utgiven till minne av Olof Andersson
Arrangerade av O A
Pris 50:-

Sörmländska Brudmarscher

I arrangemang för orgel
Pris 40:-

Folkmusik från norra Södermanland

K P Leffler 1899-1900 Faksimilutgåva
Pris 75:-

C A Lindblom

97 låtar hämtade ur två spelmansböcker
från 1853 och 1856 med historik om
spelmännen
Pris 50:-

Sörmländska allspelslåtar I & II

Pris 20:-/st

I den sköna Vingåkersbygden

Folkmusik från Vingåker med Simmings,
Anita Hedlund och Christina Frohm
Pris 30:- kassett

Välkommen till världen

Visor för små och stora barn från den
sörmländska traditionen.
Pris 30:- kassett

Mina 80 år som spelman 1916-1996

Axel Andersson, minnesbok
Pris 160:-

**Ring din beställning till Torsten Gau, tel 016-42 00 70 eller skriv till honom på adress
Mestavägen 1 A 632 36 ESKILSTUNA, så får du ett paket med faktura.
Porto/fraktkostnad tillkommer på angivna priser.**